

УДК 001+37(100)

ББК 72.4+74(0)

Т 33

Матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 10. – 646 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України, ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Рик С.М. – кандидат філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Скляренко О.Б. – кандидат філологічних наук, доцент

Коцур В.В. – кандидат політичних наук, голова Ради молодих учених університету

Кикоть С.М. – кандидат історичних наук, заступник голови Ради молодих учених університету

Гайдаєнко І.В. – керівник центру усної історії, секретар Ради молодих учених університету

©Рада молодих учених університету

©ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Сучасний етап розвитку системи вищої освіти, орієнтація професійної підготовки фахівців різного профілю на єдність фундаментальної та практико-орієнтованої підготовки зумовлює особливу увагу до методологічної підготовки майбутніх фахівців на різних ступенях неперервної освіти. Конкурентоспроможність особистості на сучасному ринку праці пов'язується також з її здатністю до дослідницької діяльності, методологічною компетентністю, володінням комплексом дослідницьких умінь та навичок.

Методологічна підготовка магістрів педагогічних спеціальностей має розглядатися як передумова успішності самостійної наукової творчості. Важливим імпульсом для такої творчості виступає потреба молодого фахівця в самоактуалізації, вільній реалізації своїх можливостей та намірів.

Теоретико-методичні засади підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти розглядають такі науковці, як І. Драч, Н. Мачинська, С. Сисоева та ін. Комплекс питань, що розкривають сутність та особливості методологічної підготовки педагогічних працівників у цілому та магістрантів педагогічних спеціальностей, зокрема, представлено у дослідженнях О. Бережної, Г. Валєєва, С. Гончаренка, М. Дубової, П. Кабанова, В. Кравцова, В. Краєвського, О. Лаврентєвої, В. Разумова та ін. Науковці розглядають такі поняття, як „методологічна культура”, „методологічна компетентність”, „методологічна грамотність”, „методологічні знання”, „методологічні уміння та навички”, „методологічна позиція” та ін. Дотичними до представлених понять слід розглядати і поняття „дослідницька компетентність”, „дослідницька культура” і т.п.

Одним із найважливіших компонентів методологічної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ в умовах магістерських програм є праксеологічний компонент.

Праксеологія (від грец. *praxis* – діяльність, практика) – теорія ефективної організації діяльності, наука про досягнення максимального ефекту за найменших затрат. Інституціоналізація терміну „праксеологія” у контексті наукових досліджень пов'язано із ім'ям Т. Котарбинського, який розглядав завдання праксеології у межах аналізу техніки та аналітичного опису елементів та форм раціональної діяльності, вироблення найбільш загальних норм максимальної доцільності дій. Праксеологія, на думку Т. Котарбинського, є „типовою моделлю організаційної науки з ухилом до вироблення практичних порад, з асиміляцією даних з десятків наук, з систематизацією цих даних під кутом зору завдань цієї галузі діяльності” [2, с. 6]. Теоретичні штудії Т. Котарбинського щодо праксеології мали метафоретичний та методологічний характер, оскільки передбачалося визначення „загальної граматики”, що мала на меті упорядкування праксеологічних відносин. Праксеологічний підхід розглядає діяльність людини з точки зору її оптимальної реалізації і передбачає організовану, координовану, свідому діяльність особистості.

Праксеологія орієнтує ту чи іншу форму діяльності людини на забезпечення таких якісних ознак, як успішність та ефективність, раціональність та оптимальність, технологічність, перетворювальний характер, практичність, свідомий вибір людиною тих чи інших засобів, прийомів та методів діяльності, які забезпечують результативність, сприяють самореалізації та активності у різних формах життєдіяльності з урахуванням ситуації невизначеності та ризику.

У педагогіці праксеологічний підхід розглядається такими науковцями, як І. Колесникова, О. Титова, О. Михайлова та ін. Особливості праксеологічного підходу у вирішенні педагогічних проблем, на думку І. Колесникової та О.Титової, полягає в проникненні у закономірності перетворення практики та побудови діяльності на основі цих закономірностей [1, с. 86].

Методологічна підготовка магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” має яскраво виражений метапредметний, випереджальний характер, відзначається цілісністю та комплексністю. Володіння практичними методологічними умінями та навичками слугуватиме передумовою для успішності реалізації методологічної позиції в усіх сферах професійного та особистого життя. На нашу думку, особливого значення у забезпеченні праксеологічного компоненту методологічної підготовки магістрів педагогічних спеціальностей набуває критерій технологічності, який пов'язано із здатністю за результатами комплексу дій з високим ступенем ймовірності здійснити заплановані зміни. По суті технологічність тих чи інших форм професійної діяльності (викладацької, навчально-методичної, науково-дослідницької) безпосередньо сприяє інструменталізації дій (комплексне використання різноманітних доцільних, адекватних методів, методик, евристичних технік, технологій наукової творчості).

Вагоме місце у процесі методологічної підготовки магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” займає курс „Методологія та логіка науково-педагогічного дослідження”, спрямований на теоретичну та практичну підготовку магістрантів до науково-дослідницької діяльності, методологізацію усіх форм професійної діяльності майбутніх викладачів вищої школи завдяки формуванню методологічної культури в цілому, методологічного мислення зокрема. Найближча за часом можливість реалізації здобутих у процесі вивчення дисципліни „Методологія та логіка науково-педагогічного дослідження” є підготовка магістерської роботи.

Робота за курсом орієнтована на такі технології науково-педагогічної творчості: інформаційно-бібліографічної евристики, проблематизації, концептуалізації та операціоналізації наукових понять, збору та опрацювання фактичного матеріалу, моделювання дослідницької стратегії, експериментального дослідження, візуалізації науково-дослідницького матеріалу та ін. У сучасних умовах тотальної інформатизації усіх сфер життєдіяльності людини надзвичайно важливими слід визнати технології колективної наукової творчості з використанням інформаційно-комунікативних технологій (технології краудсорсингу у підготовці колективних наукових праць, діяльність віртуальних наукових колективів за принципом „невидимих коледжів” (Д. Прайс), спільна робота у межах віртуальних наукових товариств, віртуальних дослідницьких лабораторій, технології віртуального мозкового штурму, технологія „кімнати прориву” (Breakout rooms), мережі майстерності (Networks of excellence, NoE) та ін.). У цілому слід відзначити, що створення віртуальної дослідницької мережі в усіх наукових галузях – це тренд найближчого часу.

Доцільність звернення до праксеологічного контексту методологічної підготовки магістрів педагогічних спеціальностей зумовлена тим, що праксеологія розглядає способи діяльності з точки зору її практичних властивостей, тобто ефективності. Професійна діяльність магістрів педагогічних спеціальностей в цілому та магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” зокрема в єдності викладацької, навчально-методичної та науково-дослідницької діяльності повинна бути успішною, результативною, продуктивною, адекватною, послідовною. Щодо професійної діяльності викладачів вищої школи, то особливо значущими постають продуктивність та розвиток у певному просторі та часі (хронотоп професійної діяльності) з урахуванням соціального та індивідуального характеру її формування та особливостей функціонування.

Праксеологічний компонент методологічної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ – магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” ґрунтується на таких *принципах*: антиципації (прогнозування результатів діяльності та можливий бар'єрів на шляху до успішного результату), контекстуальності (цілеспрямоване створення відповідного середовища), інструменталізації (вибір комплексу засобів, технік та технологій згідно визначеної мети та ресурсного забезпечення), економізації (зменшення витрат часу, емоційних ресурсів за рахунок оптимізації усіх форм відповідної діяльності), евристичності (використання інноваційних способів здійснення діяльності).

Особливе місце у праксеологічному компоненті методологічної підготовки магістрів педагогічних спеціальностей посідають методологічні уміння. Сутність, функції та класифікація методологічних умінь розглядають такі дослідники, як О. Бережнова, О. Вегнер, О. Лаврентьєва, О. Новиков, О. Ходусов та ін. О. Лаврентьєва виокремлює інтелектуальні, дослідницькі, проєктувальні й рефлексивні групи умінь [3, с. 240].

У урахуванням наукового доробку сучасних дослідників, вимог Національної рамки кваліфікації слід відзначити, що підготовка магістрів педагогічних спеціальностей, зокрема магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” передбачає формування таких метапредметних методологічних умінь, пов'язаних із *дослідницькими стратегіями та техніками*: визначення структури об'єкту пізнання, пошук і виділення значущих функціональних зв'язків і стосунків між частинами цілого; опис об'єкту пізнання; виокремлення предмету дослідження в певному об'єкті реальності; уміння розділяти процеси на етапи, ланки; виділення характерних причинно-наслідкових зв'язків; порівняння, зіставлення об'єктів за однією або декількома запропонованих підстав, критеріїв; класифікація, ранжирування об'єктів за однією або декількома підставами, критеріями; комбінування відомих алгоритмів діяльності в ситуаціях, що не припускають стандартного застосування одного з них.

В особливу групу умінь необхідно виокремити уміння, що пов'язані із *емпіричною дослідницькою діяльністю*: формулювання цілей дослідження, здійснення декомпозиції цілей наукового пошуку; опис об'єкту спостереження за певним алгоритмом; виявлення ідеї (припущення), яка перевіряється в ході спостереження; виявлення змін, що відбуваються з об'єктом (за результатами спостережень, дослідів, роботи з інформацією); опис перебігу дослідної роботи або спостереження; знаходження і формулювання правила, закономірності, висновків за результатами спостережень, дослідної роботи; порівняння об'єктів за найбільш характерними ознаками, формулювання висновків за результатами порівняння; підведення під поняття на основі розпізнавання об'єктів; виділення істотних ознак та їх синтезу, встановлення аналогії; формулювання гіпотези експериментальної роботи; аналіз умов проведення експериментальної роботи, перебігу експерименту, опис дослідницької діяльності в наукових термінах; формулювання висновків, адекватних отриманим результатам.

Особливу групу складають метапредметні методологічні *уміння роботи із текстом*: проведення інформаційно-сміслового аналізу тексту; знаходження інформації, фактів, представлених у тексті в явному виді; встановлення зв'язків, що представлені в тексті безпосередньо, їх інтерпретація; знаходження в тексті інформації, що представлена в неявному виді, розуміння такої інформації; встановлення відповідності між інформацією, що представлена в явному та неявному виді; виявлення інформації, що міститься одночасно в двох текстах або зіставлення повідомлень, що містяться в різних частинах тексту; зіставлення інформації, що міститься в різних текстах (частинах тексту); формулювання простих оціночних суджень на основі тексту.

Не менш важливими є метапредметні методологічні уміння, що пов'язані із *роботою з інформацією, представленою в різних форматах* (текст, малюнок, таблиця, діаграма, схема), а також уміння і навички перетворення інформації з одного виду в інший (перетворення інформації з суцільного тексту в таблицю, перетворення інформації, отриманої з малюнка, в текстове завдання та ін.).

Представлений перелік метапредметних умінь не можна розглядати як завершений. Однак наведені уміння відповідають основним вимогам методологічної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ.

Таким чином, праксеологічний компонент методологічної підготовки магістрів спеціальності „Педагогіка вищої школи” створює передумови для структурно-функціонального аналізу основних методологічних „інструментів”, які використовує викладач вищої школи в науково-дослідницькій діяльності, визначення потенційних ресурсів інтелектуальної діяльності, рефлексивної оцінки ступеня успішності власних дій. Методологічна успішність викладача ВНЗ забезпечується за рахунок кумулятивного результату усієї сукупності позитивних ефектів системи магістерської підготовки педагогічних працівників.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Колесникова И. А. Педагогическая праксеология : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. А. Колесникова, Е. В. Титова. – М. : Академия, 2005. – 256 с.
2. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе / Т. Котарбинский ; под ред. проф. Г. Х. Попова ; пер. с польск. Л. В. Васильева и В. И. Соколовского. – М. : Экономика, 1975. – 271 с.
3. Лаврентьева О. О. Развитие методологической культуры будущих учителей природничих дисциплин у процессе профессиональной подготовки: теоретико-методический аспект : монография / О. О. Лаврентьева; за ред. проф. Л. О. Хомич. – К. : КНТ, 2014. – 456 с.

*Олена Ващенко
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДОТРИМАННЯ РУХОВОГО РЕЖИМУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

На сьогодні прослідковується тісний зв'язок між здоров'ям людини, її фізичним розвитком та оволодінням фізичною культурою в цілому. Основи фізичного та психічного здоров'я людини закладаються ще в дошкільному віці, а шкільний період для виховання здорової, загартованої, витривалої фізично людини та для формування її характеру є надзвичайно важливим, навіть – вирішальним.

Стан здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл викликає серйозне занепокоєння, навіть характеризується як катастрофічний. 53 % учнів мають відхилення у стані здоров'я та 58 % мають обмеження за станом здоров'я у виборі професії після закінчення школи. За дослідженнями Є.Н. Овчарова, практично здорових дітей у віці 7 років нараховується 23 %, старшокласників – 10 %, послаблене здоров'я мають 53 % учнів загальноосвітніх шкіл.

Дослідження науковців доводять, що вже з початкової школи дві третини дітей виходять з порушеннями постави, у 80 % учнів 5-6 класів виявляється розлад нервової системи, у кожній третій дитини до 14 років виникає хронічна патологія. Закінчення школи (17-18 років) половина учнів зустрічають короткозорими, 30-40 % страждають на серцево-судинні захворювання, 20-30 % - на нервово-психічні розлади. Погіршення стану здоров'я пов'язано із суттєвим зменшенням рухової активності школярів. Учні знаходяться в умовах суворої регламентації шкільного режиму, тому не можуть задовольнити свої потреби в рухах. Сучасні умови побуту також породжують обмеження рухової активності дітей. Все це сприяє зниженню захисних сил організму та в кінцевому результаті призводить до появи багатьох захворювань у дітей в більш ранньому віці [2, с. 4].

Враховуючи вищезазначене, головне завдання сучасної початкової школи – зберегти, зміцнити і, по можливості, покращити стан здоров'я школярів. Це вимагає пошуку нових підходів, засобів, методів вирішення оздоровчих завдань сучасної початкової школи. За А.С. Нісінчуком принципи виховання здорової дитини можна визначити, як:

- раціональне поєднання інтелектуального і фізичного навантаження на дитину з урахуванням її психофізіологічного потенціалу та стану його реалізації;
- використання засобів фізичної культури на загальноосвітніх уроках;
- дотримання темпу і ритму праці учнів;
- забезпечення оптимальної динаміки працездатності учнів;
- забезпечення оптимальних норм використання ТЗН, зокрема комп'ютерної техніки [4].

Майбутньому вчителю початкової школи варто звернути увагу на обов'язкове дотримання гігієнічних норм добової рухової активності учнів. Науковці доводять, що молодші школярі, які не дотримуються вимог рухового режиму, мають підвищений рівень захворюваності внаслідок зниження загального рівня функціональних можливостей організму та імунітету. Аналіз добового бюджету часу учнів загальноосвітніх навчальних закладів виявив значну нестачу рухової активності дітей (всього 22-25 % на добу при обов'язковому мінімумі 50-55 %) та висвітлив передумови зниження рівня здоров'я дітей. Так, статичний компонент (рухи у положенні сидячи, стоячи, у спокої) складає на дому (за Ю.Г. Івановим) в дітей 6 років – 75 %, 7-10 років – 78 %. Основною формою фізичного виховання учнів у загальноосвітній школі є уроки фізичної культури, які не можуть надати організму, що розвивається, потрібного обсягу рухової діяльності. Не розв'язує